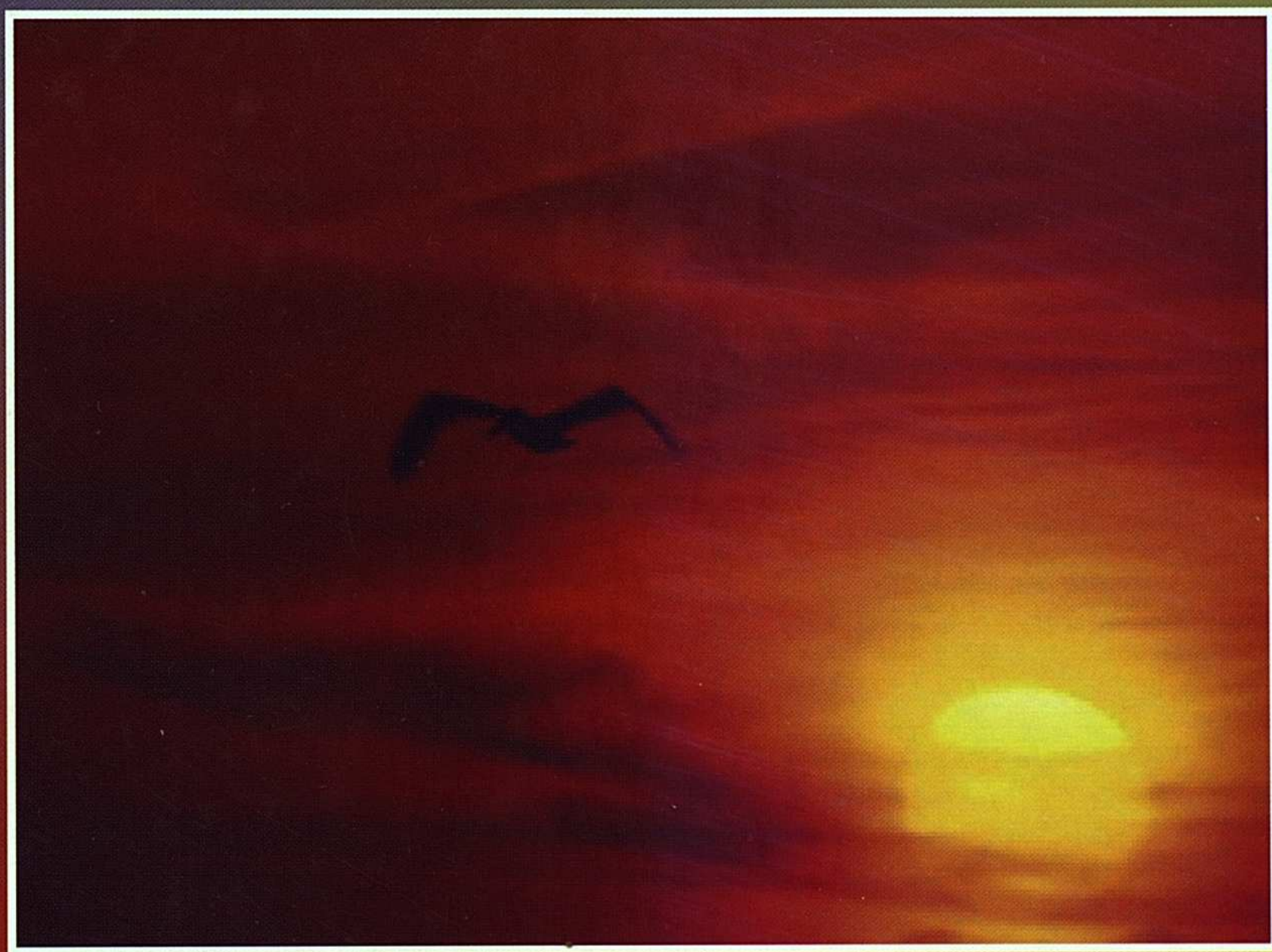

Дубек МҰСАНОВ

ЖҮРЕКТЕГІ
ШУАҚТАР

детям не
вот как
с удовольствием
и с удовольствием
Душев
29.05.2011

Дубек МҰСАНОВ

ЖҮРЕКТЕГІ ШУАҚТАР

Өлеңдер мен дастандар

БАЯНЖҮРЕК

ВАСПАСЫ

Алматы

2007

ББК 84 Қаз 7-5
М 85

МҰСАНОВ Д.

М 85 Жүректегі шуақтар. Өлеңдер мен дастандар. — Алматы:
«Баянжүрек» баспасы, 2007. - 248 б.

ISBN 978-601-7008-05-5

Жыр жинағы үш бөлімнен тұрады. Бірінші бөлімге автордың туған жер мен елге деген патриоттық сезімдерге толы туындылары топтастырылса, «Махаббат келеді әлі аңсауменен» атты екінші бөлім жастық шақ, сүйіспеншілік жайлы жырлардың басын құрайды. Үшінші бөлімде ақынның «Бөрібай батыр», «Күй туралы аңыз» дастандары беріліп отыр.

Жинақ авторының ойлы да жігерлі туындылары жыр сүйер қауымның көңілінен шығар деген үміттеміз.

Кітап жалпы өнер сүйер қауымға арналған.

М $\frac{4702250202}{00(05)-07}$

ББК 84. Қаз 7-5

ISBN 978-601-7008-05-5

©Мұсанов Д., 2007

©«Баянжүрек» баспасы, 2007

Осы кітаптың жарық көруіне қол ұшын берген үлкен азамат – Алматы облысының әкімі інім Серік Әбікенұлы Үмбетов мырзаға айтар алғысым ұшан теңіз.

Автор

АРНАУ

Серік інім, тұлпар көңіл тұлғасың,
Көкірегі тұнып тұрған жырға асыл.
Ел сыйлаған, ер сыйлаған, Азамат,
Көркей, көкте, Төңір ием сыйласың!

Серік інім, азаматсың баталы,
Кие тұтқан ана менен атаны.
Жолыққайсың батасына Пайғамбар,
«Баталы құл арымас» – жұрт мақалы.

Ер қадірін елі дағы біледі,
Жақсыменен бірге болмақ тілегі.
Ата ұлындай азаматтың бірісің,
Биігіңнен төмендеме бір елі.

Менменшілдік тал бойыңа бітпеген,
Іздеріңнен жүріп өткен құт көрем.
Кеңпейілдік, сыпайылық өзіңе,
Қонған шығар ата-анаңнан сүтпенен.

Елім гүлдеп, жерім гүлдеп өрлесін,
Берсін Алла өлшемей-ақ бергесін.
Елу елдің қатарына жетеле,
Өрле де өс, көңлің көктеп төрде шың.

Жетісуын, жер жаннатын түлеткен,
Тауын, тасын топырағын гүл еткен,

Ілиястың, ақын Сара елінің
Сәлемін ал, ел бақытын жыр еткен.

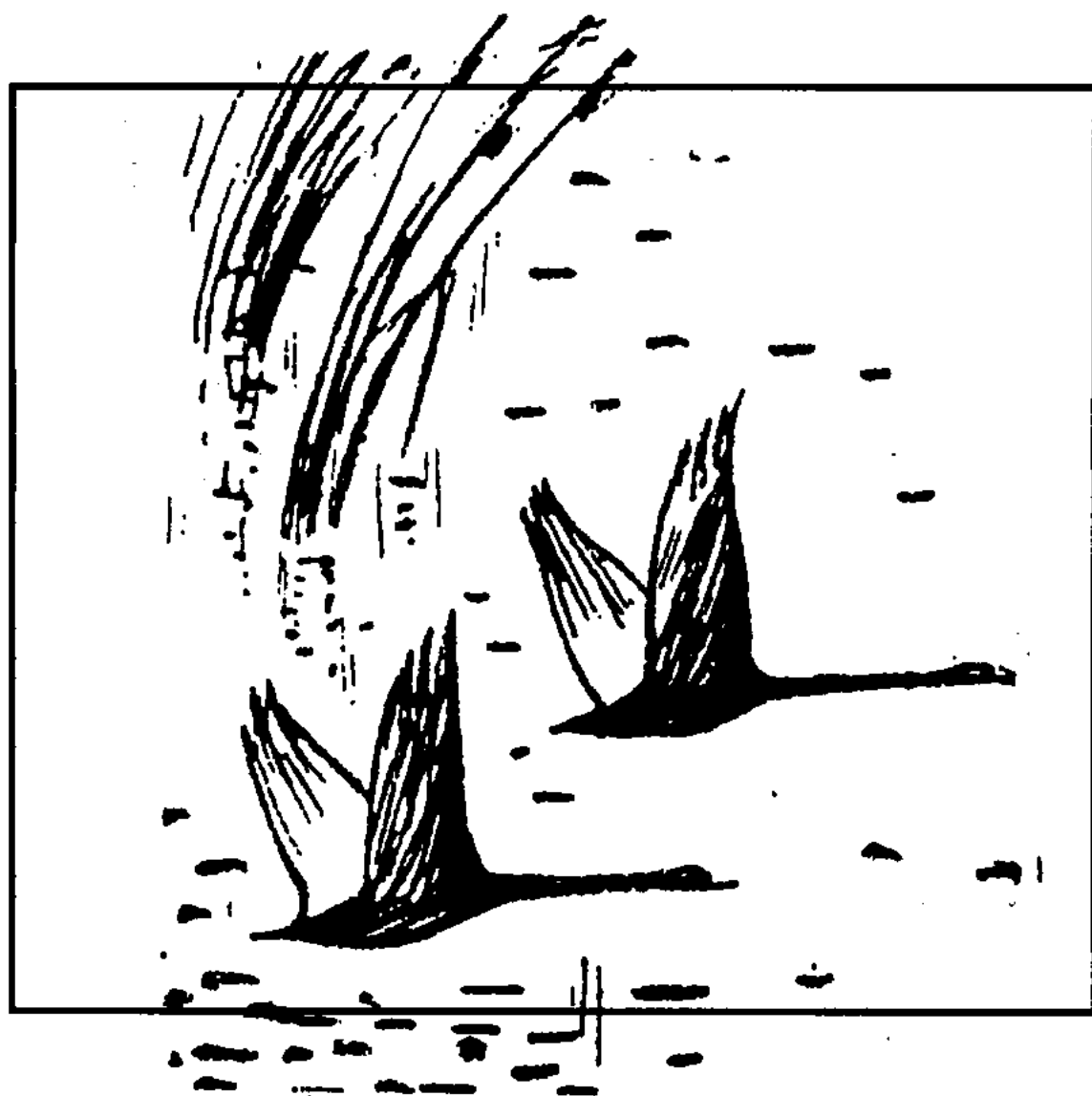
Көшің бастап, берік ұста тізгінді,
Арман емес, бір күнгі де жүз күнгі.
Қазағымның қасиетін танысын,
Көрсетейік Жер-өлемге ізгі үлгі.

БІРІНШІ БӨЛІМ

Ауылды аңсаттырған Ағайын сағынышы

*Бұлагын бүлкідеткен,
Ақ шабақ өуендері.
Аруын үлгідеткен
Сал, сері тау елдері.*

Жүрегім бар бұлбұлдың ұясындай

Жүрегім бар бұлбұлдың ұясындай,
 Көктемедей көкала гүлі ашылған,
 Махаббат бар майысқан мамырдағы,
 Қос ішектей үйлескен ұнасым бар:
 Тамшы болсаң көл болып тұнасындар,
 Бұлақ болсаң, сол көлге құясындар,
 Құрақ болсаң: сыбырсыз сыр ашындар,
 Төбе болсаң, тау болып тұрасындар,
 Тауым болсаң, бабамнан мұрасындар
 Қыран қанат, мұз балақ қия шындар!
 Қонысы бар қазақтың, өрісі бар,
 Бәрің, бәрің кеудеме сиясындар.

Қара қос бар ішімде:
 Тарылмаған,
 Ақан болып өн салған ару далам.
 Баян да бар, баянсыз ұлы өмірде
 Жалғыз гүлі жапанда жарылмаған.
 Қозы-Көрпеш,
 Қыз Жібек,
 Төлегендер —
 Қаны бірге туыссың бәрің маған.
 Бөрібайдай, Қабанбай, Бөгенбайдай —
 Бабалардан дарыған дауыл маған,
 Мінезім — сол, бірде жаз, жауындаған.

Құлагердей даланың жүйрігі бар,
 Асан Қайғы айтпаған бір мұңы бар,
 Қобызынан Қорқыттың бір күйі бар,
 Жеті өзенді бір көлге құйдырғандай
 Төле, Қазыбек, Әйтеке — бірлігі бар.

Аққу да жүр арманым арасында
Ақын да жүр: аспанмен жарасуға
«Ауызында жараның» нанасың ба?
«Ақ күмістей қақтаған кең мандайлы»
бір сұлудың «көзінің қарасында».
Жеті әлемді жырыма сыйдырамын,
Құйғытамын құландай күй бұлағын.
Кең пейілін қазақтың саба толы
Жолаушыға жол шеккен құйдырамын
Алтыбақан тепкізіп ай астында
Жомарттайын Атымтай сый қыламын.

Кендігіне қазақтың куәсындай
Жүрегім бар бұлбұлдың ұясындай,
Кел тойыма,
Келіндер шақырусыз
Бәрің, бәрің кеудеме сиясындар.

Армысың, Баласазым

1

Баласаз – балауса жаз, нөсері бұршақтаған,
Сәлделі имам таулар ішіне сыр сақтаған.
Бүлкілдеп бұлақтары беткейде тыныстаған,
Таста ойнап секіреді тамшылар күміс табан.

Сен менің Баяндайын мәңгілік ғашығымсың,
Ыбырай «Гәккуіндей» – өлмейтін асыл үнсің.
Жанымның тербетілген теңіздей толқынысың,
Абайды ғашық еткен Тоғжанның шолпы үнісің.

Алатау бөктерінде қара орман қарағайсың,
Жабыққан күндерімде
жалт еткен жанға арайсың.
Будақтап бура бұлттай тау кезіп жүзу де арман,
Ақ ауыз арманымсың, қаймағы бұзылмаған.

Мен сені сағынғанда, қиялға серік қылам,
Көзіммен көрмесем де, көңіліммен көріп тұрам,
Балқыған қорғасындай егіліп, еріп, тұрам,
Көкейді күмбірлетіп, тұрады келіп бір ән.

Тоғайды толғандырған ақ ерке бұлақтарын
Жартасты жалт қаратып,
жаңғыртқан құлақтарын.
Тәттімбет күйлеріндей сағындым дала сазын,
Бесігі бебеулеген, армысың, Баласазым?!

2

Апыл-тапыл басқан жер,
Әліппені ашқан жер.
Жиырма бестің дүлділі
Дүбірлетіп басқан жер.
«Бет моншағын» төгілтіп,
Келін бетін ашқан жер

Абысындар аңқылдап,
Анам шашу шашқан жер.
Атам атап ақ жамбы,
Той тойлатқан дастан жер.
Баласазым, батагөй;
Ақ батанды бастай бер.

* * *

Ауылды сағындырған
Құшағы-ай ағайынның!
Берсе екен бақыт нұрдан,
Жапса екен маңайын гүл.

Сымдарды сынғыратқан,
Қарлығаш ноталары.
Ақ самал сырғып аққан,
Салқынбел жоталары.

Көктемді күлімдеткен,
Баласаз көк белдері.
Тауларын дірілдеткен
Тұлпардың төккен тері.

Шыңдарын сілкілеткен,
Бүркітті найзалары,
аспанын күркіреткен,
көк нөсер найзағайы.

Таңғы шық тамшылары,
Жапырақ тамшылатқан.
Бұлақтан өн шығады,
Арнасын аршып аққан.

Таулары ақ самайлы,
Шежіре, жырау бәрі,
Ақ бұлтын тастамайды,
Келместей шырайлары.

Бұлағын бүлкілдеткен,
Ақ шабақ әуендері
Аруын үлпідеткен,
Сал-сері тау елдері.

Әзілін жарыстырған,
Жайдарман жас жігіттер.
Сағынып алыс қырдан,
Қолдасқан жақсы үмітпен.

Далада нұр аунаған,
Алысқа барады ағып,
Тырналар тыраулаған,
Аспанға таға қағып.

Сөз таппай бір ыңғайлы,
Құлазып тұрды ішім.
Төбемде шырылдайды,
Бозторғай мұңлы құсым...

Қия алмай өн сап тұрам,
Көзімнен сағым ұшып.
Ауылды аңсаттырған,
Ағайын сағынышы.

Ақылшым менің Ақ Шындар

Қарайсың төніп төбеден биік, Ақ Шындар!
Толқын да толқын тулаған бұлттар — толқындар
Қиянаттарға қарсы, қиындықтарға қарсы
кеудесін тосқан бас бұрмай,
ақ иық сынды ақпанда салған жұмыртқа
ақынды баптап, батырды баққан бақсындар,
Ақ самай, асқақ Ақ Шындар!

Аспандап тұрсың ақ қарлы, «Алтын шаңырақ»¹,
Кеудеңнен көк бұлт маңырап,
Қозыдай өрген жамырап.
Ақ боран атып, дабылдап дауыл тынбаған.
Сайлардан аққан ырғақ ән,
Тәттібеттер жырлаған.

Мен өскем осы ақ найза шындар астында,
Ақ мамық маған сағынып келсем, тас мұнда.
Ақша бұлт — менің иыққа жабар жамылғым,
Ақша бұлт — менің пердесі аппақ таңымның.
Қаңтардың қары, ақпанның атқан бораны —
Жағынбас жатқа, иілмес елге айнасы аппақ арымның.

Жамандықтарға, надандықтарға
сынғанша тісім тістенгем,
Табаным таймай, тарғыл тастарға тіреніп,
тартысқам кеше үстеммен,
өктемсінгендерді айдаһар аузыммен үш бөлгем.
Тартыста талай
таңдайдан таңғы ас қалды,
Қуалап шықтым
аш көзді қаңғыбастарды.

Үскірік аяздардан жинадым жанартау жалынын
Баптаған солай Ақ Шындар асқақ әр ұлын,
Адалдық алдында пәк туған асыл аруын.

¹ Алтын шаңырақ — Алатаудың биік сілемі.

Алысқа шабам, Тайбурыл сынды талмаймын,
Әніме қосам Ақсудың ғасырлап асқан адымын.
Ізімде жатыр қуаныш... ескіден қалған кәрі мұң,
ақ бораным келгенде,
Талай беттің жыртып бергем әдібін.
Өзімше өрдім өлеңнің
Ілиястан қалған қалыбын.
Өрісімді өрден іздеп кезгемін,
Таусылғанша аз демім,
Жүре алмадым жолымен ұлы да болса өзгенің,
Қолыңды жайшы, ақылшым менің, Ақ Шыңдар!

Мен қазақпын

Мен қазақпын!
Қанымда қазақтығым.
Ғасырлардан арманын қажапты мұң.
Қорқыт Бабам қоздатып қобызына,
Қазағымның жырлапты азаттығын.

Мен қазақпын!
Тілімде қазақтығым.
Таңдайымды тіл білмей қажапты мың.
Ту ұстатып Ләззат, Қайраттарға,
Желтоқсаннан іздедім азаттығым.

Мен қазақпын!
Момын шал баласымын,
Жылап тапқан көзінің қарашығын.
Кірпігіне бір қазақ кір үйірсе,
үйірлеген ұйқымды таң асырдым.

Мен қазақпын!
Көлкіген көңіліңмін.
Түймесімін қадалған өңіріңнің
Шежіреңмін шертілген домбыранда,
Жылаған да қуанған өміріңмін.

Мен қазақпын!
Ұлымын өз елімнің.
Жетісуың – жеті ырыс өзеніңмін.
Алыста да ғарышта тербетілген,
Абай, Мұхтар үнінің өзегімін.

Мен қазақпын,
Сырмақ сап, малдастаған,
Қанып алып қымызға, ән бастаған.
Самаурынын сыңсытып сұлу келін
Қонақ қонса, қабағын қар баспаған.

Мен қазақпын,
Сақ пен ғұн тектерімін.
Жарқылымын диқаншы кетпенінің.
Атилладан аңырап жеткен үнмін,
Жаңғырығы кеудемде өткеніңнің.

Мен қазақпын,
Иесі бар мұраның.
Арманының іздеген сан бұрауын.
«Ақтабанда», «аштықта» сан жыладым.
Елім,
Жерім,
Байтағым — қазақтікі.
Көк Байрағың!
Бостандық — мәңгі Ұраның!

* * *

Армандары ақ жалын
Ақ мекені киелі,
Жөргек етіп ат жалын,
Қомында өскен түйенің,
Аттила мен Бейбарыс
Туын ұстар ұлы едім,
Жолын тапшай жиі елім,
Аузым күйіп жүр едім.
Талай кезген қыр төрін,
Аспандаған бұлты едім,
Көкке найза тіреген
Көк түріктің жұрты едім,
Қашап жазған Күлтегін,
Көк тасына көл қылып,
Көз жасымды бүркемін.

Айға білек білеген
Қабанбайдың көзі едім.
Досына жыр тілеген,
Махамбеттің сөзі едім.
Шың басына шықпаған,
Батыр болдым үйдегі,
Аяғымда мық табан,
Қытайы етік кигенім.

Қаймақ емес, айран да,
Майдан қалған тортамын.
Отырам да қайрандап,
Мен өзімнен қорқамын.

Жайлау түні

Керіліп кербез кеште ай қабағы,
Мамыр түн мәуесінен май тамады.
Арудың тарқатылған бұрымындай,
Сұлулық су бетінде шайқалады.

Сұлулық су бетінде шайқалады,
Жігіттің секілденіп айтар әні.
Жағада балбыраған бал қайыңның
Ақ толқын қытықтайды май табанын.

Бұлбұлдан күй тамады күміс таңдай,
Орман шал тынып қалған тыныс та алмай.
Боз емен бозаң түнде боп-боз болып,
Буыны сықырлайды құрысқандай.

Көрініп ертегідей түнде тегі,
бір келіп, ерке самал бір кетеді.
Алдыңнан аңқаландап ап шығады,
Толтырып бөктердегі гүлге етегін.

Ақ бұлақ мандай тері тамшылаған,
арманның ақ тұлпарын қамшылаған,
қиыннан қасқалдақтай қарсы ағады,
арнасын арындаған аршып алдан.

Қаратау шежіре айтса, кең жүйелі,
Қымтап ап қыбырламай көл жиегін.
Қызды айтса, қызықты айтса, қыздырмалап,
Қасиды қышығандай жел де иегін.

Домбыра құрақта екен құлақ күйі,
Ақанша тыңдап көрсек, құлақ түріп,
Балқиды бал құрақтай «Балқадиша»,
Танитын кісі болса, бірақ мұны.

Ай тұрды маңдайымды жылытқандай,
кең әлем, кең дүине — үміт балдай,
екенмін бар тірлікті ұмытқандай.
Пенде боп пенде өмірге неге оралдым...
сұлулық құшағында тұрып қалмай?!

Бессала

Бессала белдеу — бес орам.
Балалық өткен осы ара.
Көңілді кірбең кір шалса,
Ақ жауын жуған босағам.
Сылқылдап күліп сайларда
Бұлақтар ерке қосады ән.
Сағынып көрген бұлты да
Жас алып көзге босаған.

Бұл жердің ғажап нұр таңы.
Дап-дайын: күліп, бұрқауы.
Басында таудың желіндеп.
Мамалап тұрған бұлты, әне.
Жауынды күні ән созып
Бұлақтар көмей жыртады.
Еру боп бір түн түнеген
Әкемнің ескі жұрты, әне.

Жауыны-ай сол бір түндегі.
Найзағай найза түйреді.
Түнімен шауып қос қасқыр,
Бір қойға бірақ тимеді.
Төрт жасар ұл ем үйдегі,
Сала алмай жүрген түймені.
Іні бар екен, ырымдап,
Күшікке әкем тимеді.

Бір қырға аунап көштік біз,
Қасқырға тимей өш қып біз.

Олар да қайтып келмеді,
Сөйтіп бір түйін шештік біз.

P.S.

* * *

Терісін жыртар көп жүрген,
Айрылар наннан жеп жүрген,
Рас-ау, атам айтқан сөз:
«Бәрінен артық «тоқ» жүрген.
Дұшпаннан аулақ, тек жүрген».

Биіктік пен қашықтық туралы

Асқар шындар Алатаудың төрінде,
тауға шықсаң, биікке шық, ерінбе.
Шындарға шық ақ жауыны сөгілген,
күтіп тұрған биігің бар сенің де.
Кетердейсің бұлтты кешіп, көкке өрлеп,
бір ойыңа бір ойың кеп от бермек.

Күнді қолға қондырардай боп тұрсын,
көкірегінді жанартаудай от кернеп.
Қаршығаға қаз ілдірмес күйкентай,
өкше ізіңнен далақтайды бөктерлеп.

Қыран болып шарықтайсың, өрлейсің,
тұра алмайды саған асу бермей шың.
Қанатыңнан суылдайды ақ боран,
ізің басқан күйкентайды көрмейсің.

Шарықтайсың жерді қашық қалдырып,
биіктіктен аласаға сан күліп.
Құтылмайсың күйкентайдан сонда да
бір күндері балақ жүнінді алдырып.

Биіктейсің, аспандайсың, көктейсің,
күнге сәл-сәл, айға сәл-сәл жетпейсің.
Айды алыс, күнді қашық десек те,
бірақ жерден алыс ұзап кетпейсің.

Жермен көктің көз жетпестей арасы,
көкте тұрып, жер бетіне қарашы.
Екі арасы-биіктік пен қашықтық,
Қайсы биік? Шамалас қой шамасы.

Көкке қарап, жұлдыз санап шоқтанам,
Сұлулығын жырлап өлең таппаған.
Аспан алыс десек дағы, тым биік,
жақсы досым, жерден биік жоқ маған.

23.10.2005 ж.

Қазақтың домбырасы-ай!..

Қазақтың домбырасы-ай күмбірлеген,
Самал болып төгілген күнде іргеден.
Құс ұшып, құс қонады айдыныма,
Далада күмбірлесе бұлбұл өлең.

Халқымның шежіресі-ай, қайран сері,
Кім біліп, қадірінді кім білмеген.
(Үніңнен айналайын күмбірлеген)
баладай тәтті беріп, жүр-жүрлеген.

Барымды аямастан елге берем,
бақытым, бар арманым сенде дегем.
Қазақтың қара өлеңін азық қылып,
«Гәккуге» бір қанбасам, шөлдеп өлем.

Домбырам, күй сапырсаң көңілденем,
Көңілде сыр қалмайды төгілмеген.
Көк нөсер көбік атып, көл шайқаса,
Көк теңіз көлкілдейді көгімде өлең.

Ойшыл күй терең ойға бастайды кеп,
отырам мүсінделген тастай жүдеп.
Ор киік омақаса орға құлап,
барады бетті жуып жас, қайғы жеп.

Аламын көзімді ашып бір анықтап,
Қос ішек қосарға алып бұғалықтап.
«Кетсе, — деп, «Кісен ашып» Құрманғазы,
Төріме симай бір сөт бұғам ықтап.

Асаудай астыңғы ішек ағылады,
(Тасқын күй қазағымның сағынары)
Үстіңгі бостау ішек қызыл иек
былпылдап қариядай жабығады.

Шөгеді көленкедей мұндана маң,
Домбырам жабырқайсың мың наладан,

Барымды бақырайтып айтып берген,
Артықсың білгірсіген мың «данадан».

Ақырын төгіледі күй даладан
Қыстығып қызыл іңір қинала маң,
Қазаққа сен білгенді қимағаны-ай
Етегін жетпіс жылда жинамаған!

**Аян Айтжановтың
60-қа толу құрметіне**

Бірісің азаматтың үміт қуған,
Көңілің ақ бұлақтай тұнып тұрған.
Алпысың құтты болсын екі отыз,
Оралсын жас дәурен боп ұмыт қылған.

Тамсанып Таушелектің бал бұлағы,
Көлсайды көкке өрлетіп өн қылады.
Ұрпақ ең «Құлан аяқ» Құлманбеттен,
Ақындық асқақ өннің мәңгі Бағы.

Әуен бар Хан Тәңірде тербетілген,
Көргеннің көзін тартқан келбетімен.
«Сатыдан» саңлақ көңіл самғап ұшып,
Тәтті үміт бесігінде ер жетіп ең.

Ақ сәуле Алатаудың басын шалған,
Қырында киік ойнап асыр салған,
Тау ұлы ең таудай арман арқалаған:
Елге бақ, ырыс-дәулет шашылса алдан.

Ақсудың бауыры гүл ырғатылған,
Баурайы Баласаздың жырға тұнған.
Сыйлайды ел «Әкім» демей, «Аға», — десіп,
Биік тұр соныңменен тума тұлғаң.

Дүлділін дүбірлеткен Ілиястың,
Ақындық аспанында үні тасқын,
Жерінде аға болдың, іні болдың,
Туыстық құшағыңды күліп аштың.

Алысқа болжай қадап жанар нұрын,
Шырағын жақсы Үміттің жағар күнің.
Қолдасын Райымбек батыр бабаң,
Бақ қонып, берсін өмсе амандығын.